

a religió, en el sentit de control de la població. En els termes del biopoder de Foucault, però més enllà de la broma de Carlos, un genial informant: «Si no agafes la bicicleta, t'acabes divorciant de la dona»; no vaig trobar millors fonaments per justificar els substrats superiors de les capes del biopoder.

El ciclisme és racional, perquè el sistema social és racional? O el ciclisme, situant-lo dins del subsistema cultural, produeix informacions que transmetrien racionalitats als altres tres subsistemes, generant una retroalimentació prodigiosa i lògica que, contràriament, només podria generar irracionalitats, errors, novetats o repeticions similars?

Els marcs teòrics de l'antropologia són vàlids, tot i això no he sabut profunditzar en cap d'ells. Això sí, diria que la roda bona és la d'en Huizinga. I no ens portem a l'engany ni ens equivoquem, que el noi va fi; tot i que estigués segur que les regles del joc les establien els mateixos jugadors, els éssers humans són amants de novel·les en excés, com per ser alguna vegada lliures, ni tan sols per tenir una mica de seny.

«El ciclisme a la tardor» explica quelcom de com es viu el ciclisme. De com es viu el fet de comprar una bicicleta, muntar-hi, pujar al Tourmalet, veure el Tour de França... El text obvia problemes teòrics i metodològics i se ceneix a un relat en primera persona. No pretén aportar res, ni metodològicament ni teòricament. L'única pretensió és posar-se les sabates amb ferros a les soles i que estiguin dissenyades exclusivament per pedalejar. En lloc d'agraïments i dedicatòries hauria d'incloure disculpes i renecs... Potser serien fins i tot millor que un capítol de promeses. ■

NOTES

(1) Traducció de Marc Ballester.

Espais de socialització

Moments i llocs per trobar-se en un poble sense carrers: estratègies per socialitzar-se en pobles d'hàbitat dispers de la muntanya

ipecc

Esther Miralles

«Corren, corren pels carrers corren, paraules que no s'esborren, imatges que no se'n van...

i ploren, ploren pels carrers ploren, com gotes d'aigua s'enyoren aquells que ja no es veuran».

Tinc la infància escampada pels carrers i places del meu barri: aquí jugàvem a futbol, allà anàvem amb *bici*, en aquell passatge hi passàvem les hores i les hores, aquell bar era el de les campanes... Records que poblen un espai ordenat, fàcilment identificable i traduïble.

En aquesta recerca m'he aproximat a les formes i als espais de relació social en un poble sense carrers, o sigui, d'un poblament totalment dispers. He entrevistat nou persones nascudes entre el 1917 i el 1960. L'espai d'aquest article només em permet dibuixar, amb traços gruixuts, la imatge que es desprèn del seu testimoni d'un passat recent que ja ha canviat.

Marc geogràfic

La *Gran Geografia Comarcal* deu dir que la Vall d'Ara és una de les nou entitats de l'extens municipi de Navès (el Solsonès), que està emmarcada per les serres dels Bastets, de Busa i de

Taravil, que en l'actualitat és un petit nucli disseminat de poques cases, etc. Jo m'estimo més explicar que es tracta d'una preciosa vall recorreguda per un riu alegre i net, l'Aiguadora, i entapissada de boscos de pi roig, roures i alzines. De tant en tant, grans clarianes assenyalen la presència d'una masia envoltada de camps de conreu que ens recorden que la base productiva de la vall ha estat, fins a una època relativament recent, l'agroramaderia: conrear camps i criar bestiar eren les activitats principals d'una economia dirigida cap a l'autoabastiment que es completava amb els productes de l'hort i del bosc. Els molins, les serradores de la vall i la ferreria eren indústries completament subsidiàries de l'activitat agrícola. Aquests molins van ser dels darrers que van tancar a la comarca del Solsonès, i estem parlant de ben entrats els anys vuitanta. La pista que serpenteja la vall va ser oberta als anys noranta i en fa menys de cinc que va ser asfaltada. La llum de la xarxa elèctrica va arribar —i encara no a totes les cases— per la mateixa època, i la xarxa d'aigua potable i de clavegueram encara s'atura molt lluny d'aquí. Des de fa dos anys hi ha una bona cobertura telefònica i d'internet.

Espais de socialització. Moments i llocs per trobar-se

A priori hauria organitzat aquests espais per etapes: infantesa, joventut i

1

vida adulta. Però aviat les primeres entrevistes em van fer veure que aquesta classificació no responia a la realitat, ja que gairebé totes les activitats que es duïen a terme eren intergeneracionals. Per aquest motiu es presenta una classificació en termes de funcionalitat: «aprendre», «resar» i «treballar», on cada àmbit té, efectivament, uns llocs i uns temps propis.

Aprendre

Llegir, escriure i «les quatre regles» eren l'ensenyament bàsic que rebien els infants a l'escola, a més de religió. Cal dir que l'escola rural ha estat, fins ben entrada la transició, una mena de germana pobre del sistema educatiu. Per norma general, els mestres acostumaven a estar poc capacitats, i els mètodes, la llengua castellana i sobretot els continguts allu-

nyats de la realitat i els interessos dels infants i de la comunitat, relegaven l'escola a un paper marginal en la seva formació i, sobretot, en la seva socialització, que començava en realitat un cop s'acabaven les classes i els infants havien de fer front a les tasques productives que progressivament els eren assignades. A pagès hi calien tots els braços.

«Vaig anar poc a escola. [...] Una misèria. Què volies que aprenguessin aquí?

A empaitar cabres i ovelles».

(JOAN P., 1939).

«Va venir una mestra de León. I nosaltres, imagina't, no l'enteniem ni de papes, que allò era castellano puro. I ella tampoc no ens entenia, teníem uns problemes que no vegis».

(DOLORS P., 1956).

A la Vall d'Ara van funcionar —de manera discontinua— dues escoles. Per temporades en algunes masos havien tingut un mestre, vivia a la casa i feia classe als nens del veïnat. Una altra sortida per a l'ensenyament dels infants de pagès era enviar-los a estudiar a fora: Solsona, Berga, Sant Llorenç de Morunys, Gironella... Tant s'aprofitava la xarxa familiar com s'internava l'infant en una residència de monges o capellans.

L'educació teòrica dels infants es completava amb la doctrina. Al contrari del difícil encaix que l'escola podia tenir dins de la comunitat, la catequesi era concebuda com a part de la ruta «natural» d'inclusió social dels petits. La religió, el capellà i tot el reguitzell de rituals catòlics eren molt presents en

1. Ball de festa major possiblement a Besora (Navès). ARXIU DE CONXITA CASABELLA

2. Família Padullés, masovers del Molí Nou de la Valldora (circa 1930). ARXIU DE MARIA PADULLÉS

3. Veïns de la Valldora en un dia de caramelles o de festa major (circa 1920). ARXIU DE JOSEP FORNELLS

4. Processó a Solsona per demanar pluja a la Mare de Déu del Claustre (1949-1950). ARXIU DE JOSEP FORNELLS

la vida quotidiana del poble, tant en l'àmbit públic com en el domèstic i, per tant, la formació dels infants en la doctrina catòlica assegurava la transmissió d'un coneixement útil en tant que vertebrador.

Resar

La cita més estable, preceptiva i duradora dels veïns era la missa dominical. Als pobles tothom hi anava. La reunió

de tota la comunitat davant de l'altar té tota la potència de la integració i, alhora, de control social. Però moltes coses interessants començaven justament després de missa: era el moment de conversar, de posar-se al dia, de «passar revista».

«Una de les trobades que desitjàvem més era el diumenge després de missa. [...] Com que eren les onze i ja teníem tot el bestiar arreglat, ens quedàvem tot el poble allà a xerrar: «Com estan els malalts?», «Com està l'avi?», «Com està el pare?», «Com està la mare?», «Com et trobes tu?»... I la canalla, *pues jugàvem...*»

(MARIA P., 1941).

Dintre de les cites litúrgiques cal destacar també les processons. N'hi havia d'ordinàries, que venien marcades pel calendari santoral, i d'extraordinàries, que s'organitzaven per raons de força major. En tots dos casos eren actes socials força concorreguts que acabaven esdevenint jornades lúdiques de retrobament, distracció i fugida de la quotidianitat.

L'arribada del bon temps marcava, tant ahir com avui, el tret de sortida de les festes majors dels pobles. Era el moment d'aplegar els veïns i els parents de la pròpia parròquia i de les veïnes. Veritables caravanes intergeneracionals caminaven els quilòmetres que calgués per anar a les festes dels pobles dels voltants. L'extensa xarxa familiar proporcionava als desplaçats les millors menges quan arribaven.

«Anàvem a la Móra, a Sant Miquel de Gramoneda, a Sant Lleïr... Anàvem tots cap a allà i no només el jovent, ja que no se separava mai el jovent dels grans [...]. Llavors quan vam tenir divuit o dinou anys anàvem cap a Llinars, a ballar, perquè teníem molta coneixença i, cap a les tres de la nit, cap aquí a Sant Pere de Graudescales. Tot a peu, una hora i mitja. Ja les sabíem totes les pedres aquelles!».

(JOAN P., 1939).

Però les festes eren importants sobretot per al jovent, per l'oportunitat de fer noves coneixences. En un any molts nois i noies espigats havien esdevingut joves robustos, frescos i corpulents que anirien passejant de poble en poble, de festa en festa, i amb molta probabilitat a l'entrada de la tardor ja estarien festejant.

«Ah, com vam començar [a festejar]? Pues ballant. Jo en sabia, perquè ballava amb l'escombra. Escombrava i, de tant en tant, agafava l'escombra, cantava i ballava [...]. Vam festejar dos anys».
(CONXITA CASABELLA, 1941).

Sembla que la segona meitat del segle XX va deixar enrere la política de casaments concertats per les famílies, pràctica que havia determinat en les grans cases, sobretot, el destí dels hereus i de les pubilles en funció d'aliances avantatjoses en termes de patrimoni i reproducció social. En el cas dels masovers, la pressió i l'interès per fer aliances eren molt menors, per descomptat, perquè el que hi havia era menys substancial.

Treballar

Indiscutiblement, els masos han estat unitats de producció i de reproducció pràcticament autosuficients. Al nord del Solsonès existeixen els emprius, que són terres comunals. No és el cas que ens ocupa, ja que tota la terra «té amo». Però malgrat la propietat privada de la terra i per molts braços que hi haguessin a casa, els pagesos depenien en gran mesura de la solidaritat i la reciprocitat que es teixien amb les xarxes de veïnatge. Una família sense el suport dels seus veïns devia passar moltes dificultats per tirar endavant, tant en moments de necessitat de mà d'obra intensiva —el segar, el batre, la matança...— com davant les adversitats, per exemple la malaltia d'algun parent o la mort d'algun progenitor. Els veïns ens expliquen casos concrets en què es visualitzava aquesta xarxa de reciprocitat.

La matança del porc és potser el més recurrent, ja que era tot un esdeveniment social. Els veïns s'ajudaven mútuament en un pacte implícit de reciprocitat. La casa que feia la matança convocava els veïns i adquiria una doble obligació: alimentar-los i anar, al seu torn, a ajudar els altres quan fos menester. La feina enllestida donava pas a l'activitat lúdica:

«Quan matàvem el porc fèiem una gran festa. De dia tots a treballar: a fer el tall..., a fer la feina, no? I a la nit, teníem un home amb un acordió que tocava i ballàvem. Venien amos i masovers, per igual. Érem un pilot de gent, com 40 persones, una cosa així. L'hivern era divertidíssim, perquè anàvem corrent d'una casa a l'altra...».
(CONXITA C., 1941).

Una altra cita fixa en l'agenda setmanal era el dia de mercat a Montmajor. Tenia lloc el dimecres i en aquella època era molt concorregut. Els veïns de la vall portaven l'excedent de la seva producció —ous, conills, gallines...— i amb les vendes compraven el que els mancava al rebost i a la casa. Calia sortir

molt aviat, de nit encara, per arribar a una hora raonable, ja que es caminava un mínim de catorze quilòmetres. Les famílies s'anaven aplegant pel camí i així, mentre la feien petar, l'estona passava més ràpid, a més de sentir-se més segurs durant els anys que els maquis rondaven per la zona.

A tall de breu conclusió

Les entrevistes realitzades sobre la vida «social» a la Vall d'Ara posen en evidència que estem parlant d'un entorn força tancat, on els infants rebien dels adults les eines per desenvolupar-se amb seguretat i reproduir-se socialment dintre d'uns límits clars emmarcats en els paràmetres morals i de conducta establerts per l'Església catòlica i dins de la lògica productiva d'una economia de base agrària dirigida cap a l'autosubsistència. Els espais de trobada entre els veïns adults giraven completament entorn d'aquests dos eixos i s'han anat diluint en paral·lel als canvis experimentats en el camp català; avui romanen bàsicament com a residu simbòlic del que l'expressió més gràfica és la festa major, en la qual tot-hom «fitxa» per molt que faci molts anys que ja no viuen a la vall. ■

■ Imatge de la vall. Al fons, la serra de Busa (2010). ARXIU D'ESTHER MIRALLES